

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах питання фінансової безпеки набуває особливої актуальності, оскільки підприємства оперують у середовищі, що характеризується численними зовнішніми та внутрішніми ризиками. Конкурентна економічна ситуація створює численні загрози для фінансової стабільності компаній, що вимагає від управлінських органів розробки та впровадження комплексної системи, спрямованої на забезпечення високого рівня фінансової безпеки підприємства. Така система має включати в себе не лише заходи для мінімізації можливих фінансових втрат, але й механізми для оперативного реагування на зміни в економічному середовищі, забезпечуючи тим самим стійкість і стабільність фінансової діяльності компанії.

Попри те, що питання визначення «безпеки підприємства» залишається дискусійним серед науковців, можна виділити два основні підходи до цього терміну.

Перший підхід базується на концепції загроз як ключового об'єкта управління. У цьому контексті безпека підприємства визначається як здатність

захищати його ресурси та функціональні елементи від потенційних ризиків. Завдання системи забезпечення безпеки зводиться до ідентифікації, оцінки та мінімізації впливу загроз, спрямованих на всі структурні компоненти організації. Основним критерієм безпеки є досягнення стану стійкої захищеності підприємства, що забезпечує його стабільне функціонування та розвиток.

Другий підхід, на відміну від першого, орієнтований на забезпечення стабільного функціонування підприємства та досягнення його стратегічних і операційних цілей, уникаючи акценту на концепції загроз. У цьому контексті безпека трактується як здатність підприємства ефективно адаптуватися до змін середовища, зберігати стабільність ключових бізнес-процесів та забезпечувати реалізацію запланованих завдань. Основний критерій безпеки полягає у здатності підприємства досягати визначених результатів і забезпечувати безперервність діяльності.

На наш погляд перший підхід можна охарактеризувати як тактичний, а другий – як стратегічний. Існують також визначення, які інтегрують обидва підходи. Згідно з думкою багатьох дослідників, другий підхід вважається більш логічно обґрунтованим та практично ефективним. Варто зазначити, що за його реалізації система безпеки підприємства здатна здійснювати управлінські впливи, що сприяють підвищенню надійності функціонування підприємства.

Таким чином, з економічного погляду здається логічним, що концепція безпеки повинна спиратися насамперед на економічні принципи та категорії. Оскільки економічна стабільність і розвиток безпосередньо пов'язані з рівнем безпеки, визначення цього поняття через призму економіки є цілком обґрунтованим. З огляду на ці аргументи, автори схиляються до того, що другий підхід до трактування безпеки, який базується на економічних факторах, є більш адекватним і раціональним з економічної точки зору.

Крім того, в науковій літературі існує безліч різних підходів до трактування категорії «економічна безпека», що свідчить про її багатогранність і складність.

Тому не можна говорити про єдине, універсальне визначення цього явища, оскільки воно залежить від конкретного контексту та вимірювань економічних показників, що його охоплюють.

Згідно з дослідженням М. І. Камлика, економічна безпека – це стан розвитку суб'єкта господарювання, який відзначається стабільністю в економічному та фінансовому аспектах, ефективним управлінням негативними факторами та їх нейтралізацією на всіх етапах діяльності. Він зазначає, що основою забезпечення економічної безпеки є узгодження трьох рівнів: безпеки індивіда, підприємства та держави [1].

У праці [2] економічну безпеку визначають як стан системи регулювання, а також рівень розвитку підприємства в межах країни та регіону, за якого забезпечуються гарантії захисту життєво важливих інтересів окремих суб'єктів підприємницької діяльності та підприємництва в цілому від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Я. Жаліло стверджує, що економічна безпека – це комплексна та багатофакторна категорія, яка визначає здатність національної економіки до сталого розвитку, спрямованого на задоволення потреб населення та держави. Вона також включає здатність протистояти дестабілізуючим факторам, що можуть загрожувати стабільному розвитку країни, а також забезпечення фінансової стабільності національної економіки в контексті глобальної економічної системи [3].

Іншими словами, економічна безпека – це захист національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стійкий розвиток економіки, її здатність адаптуватися до змін та задовольняти потреби суспільства, це комплекс заходів, спрямованих на збереження економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності країни.

Більшість розглянутих визначень економічної безпеки здебільшого стосуються національного рівня, не даючи повного уявлення про сутність

економічної безпеки на рівні окремого підприємства. Розглянемо декілька визначень, які описують економічну безпеку підприємства з різних точок зору.

І. Белоусова визначає економічну безпеку як процес безперервного, збалансованого і сталого розвитку, який досягається шляхом ефективного використання всіх доступних ресурсів і підприємницьких можливостей, це забезпечує стабільне функціонування та прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток, а також захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, що дозволяє підприємству ефективно працювати сьогодні та в майбутньому [4].

На думку В. Л. Ортинського, економічна безпека підприємства полягає в захисті його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від впливу негативних зовнішніх і внутрішніх факторів, які можуть призвести до економічних загроз, а також у здатності підприємства відновлювати і зберігати свою ефективність [5].

Економічна безпека, за визначенням І. М. Сосновської, є комплексною характеристикою, що відображає ступінь захищеності різних видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечуючи його стабільне функціонування та ефективний розвиток і вимагає належного управлінського контролю з боку його керівництва [6].

З точки зору З. Б. Живка, економічна безпека – це такий стан, який забезпечує економічний розвиток і стабільність підприємства, даючи можливість своєчасно та адекватно реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх умов, а також на негативні впливи дестабілізуючих факторів без значних втрат [7].

З урахуванням наведених визначень, забезпечення економічної безпеки підприємства можна розглядати як багатоаспектне та надзвичайно важливе завдання, яке вимагає комплексного підходу. Його вирішення є необхідним для створення умов, які забезпечать стабільне та ефективне функціонування підприємства в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз. При цьому особливу важливість набуває взаємозв'язок і взаємодія всіх елементів системи економічної

безпеки, оскільки лише їх гармонійна інтеграція дозволяє створити сприятливе середовище для сталого розвитку підприємства, зберігаючи баланс між економічними, соціальними та екологічними аспектами.

Згідно із запропонованими визначеннями, забезпечення економічної безпеки підприємства є багатогранним і стратегічно важливим завданням. Його вирішення є необхідною умовою для ефективної інтеграції та координації всіх складових системи економічної безпеки підприємств, що функціонують як соціально-економічні системи.

Це підкреслює важливість створення та вдосконалення системи економічної безпеки підприємства, яка є комплексом взаємопов'язаних елементів, що забезпечують захист підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, охоплюючи всі аспекти його діяльності (рис. 1).

Рисунок 1 – Складові економічної безпеки підприємства

Джерело складено на основі [8].

У таблиці 1 наведено детальний опис цих складових із зазначенням ключових інструментів, що застосовуються для їх ефективної реалізації.

Таблиця 1 – Інструменти забезпечення складових економічної безпеки підприємства

Складові економічної безпеки	Ключові інструменти
Фінансова безпека	- проведення фінансового аналізу (показники ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості); - формування стратегії оптимізації капіталу; - управління фінансовими ризиками та резервами
Операційна безпека	- розробка й удосконалення бізнес-процесів з урахуванням ключових показників ефективності (KPI); - стандартизація операцій відповідно до міжнародних стандартів
Інформаційна безпека	- розробка комплексної системи інформаційної безпеки; - використання інструментів кіберзахисту (шифрування, багаторівнева аутентифікація)
Правова безпека	- аудит нормативно-правової відповідності; - удосконалення договірної бази підприємства; - моніторинг змін у правовому полі та адаптація бізнес-процесів до нових вимог
Технологічна безпека	- оцінка життєвого циклу технологій; - впровадження інноваційних технологічних рішень; - забезпечення безперервності виробничих процесів через технічний моніторинг та профілактику
Соціальна безпека	- розробка програм соціального захисту працівників; - впровадження механізмів колективного управління; - формування ефективної системи мотивації персоналу на основі матеріальних і нематеріальних стимулів
Екологічна безпека	- екологічний аудит і сертифікація діяльності підприємства; - розробка стратегії корпоративної соціальної відповідальності у сфері охорони навколишнього середовища
Антикризова безпека	- формування комплексних планів управління ризиками та кризовими ситуаціями; - використання моделей сценарного планування; - створення резервних фондів та страхових механізмів

На нашу думку, фінансова складова економічної безпеки підприємства має ключове значення і є визначальною для ефективної взаємодії усіх елементів системи економічної безпеки. Вона забезпечує не лише стабільність функціонування підприємства, але й здатність адаптуватися до змінюваних умов

зовнішнього середовища, знижуючи ризики та загрози, що можуть виникнути в процесі його діяльності.

Фінансова безпека підприємства, в контексті забезпечення економічної безпеки, є важливою складовою стратегічного управління, що включає комплекс заходів, спрямованих на створення, впровадження та реалізацію фінансово-економічних цілей підприємства, орієнтованих на досягнення стійкого та адаптованого до змін у зовнішньому середовищі процесу трансформації фінансових ресурсів у капітальні активи. Під капітальними активами розуміються як матеріальні ресурси (основні засоби, сировина, запаси), так і нематеріальні активи (права інтелектуальної власності, технології), готова продукція та грошові кошти, що необхідні для забезпечення безперервного функціонування підприємства та його розвитку. Процес трансформації фінансових ресурсів у капітальні активи є основою для реалізації основної мети підприємства – досягнення фінансового та економічного зростання.

Результатом правильно організованої фінансової безпеки є досягнення загальної економічної безпеки підприємства, що виявляється через його здатність зберігати та посилювати фінансову стійкість, забезпечувати фінансову стабільність, підтримувати високий рівень ринкової активності, здатність адаптуватися до змін на ринку, а також через здобуття конкурентних переваг у порівнянні з іншими учасниками ринку. Таким чином, фінансова безпека є основою для забезпечення довгострокового успіху підприємства та його економічної життєздатності.

Ключовими етапами формування та реалізації фінансової безпеки підприємства є: системний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, оцінка сильних і слабких сторін фінансових процесів, а також комплексна оцінка фінансового стану підприємства. Оцінка фінансової діяльності включає аналіз фінансових показників, таких як рентабельність, ліквідність, платоспроможність, ефективність використання ресурсів, а також оцінку

потенційних фінансових ризиків. Визначення цих факторів дозволяє своєчасно виявити негативні тенденції в управлінні фінансами та розробити необхідні коригувальні заходи для усунення ризиків.

Особливу увагу слід приділити фінансовим ризикам, оскільки вони безпосередньо впливають на процес формування прибутку підприємства, що є основною метою його функціонування. У разі негативного розвитку подій фінансові ризики можуть призвести не лише до втрати поточних доходів, але й до істотних втрат капіталу підприємства, що в кінцевому підсумку може спричинити серйозні фінансові труднощі, а в найгіршому випадку – призвести до банкрутства. Оцінка та управління фінансовими ризиками є ключовими аспектами стратегії фінансової безпеки підприємства, оскільки вони визначають здатність організації адаптуватися до змін на фінансових та ринкових майданчиках і зберігати стабільність у довгостроковій перспективі.

Таким чином, фінансова безпека є не тільки інструментом для забезпечення поточної стабільності підприємства, але й важливим фактором, що дозволяє підприємству адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, зберігати свою конкурентоспроможність і забезпечувати сталий розвиток на ринку. Врахування всіх аспектів фінансової безпеки є необхідною умовою для формування стійкої економічної політики та забезпечення довгострокової життєздатності підприємства.

Отже, особливість економічної безпеки підприємства полягає в тому, що вона включає в себе кілька компонентів, пріоритети яких можуть варіюватися в залежності від специфіки загроз, з якими стикається конкретне підприємство. Всі складові системи економічної безпеки повинні бути узгоджені зі стратегічними цілями підприємства і сприяти забезпеченню його фінансової та економічної стабільності. Економічна стабільність підприємства виражається в ефективних взаємовідносинах між учасниками господарської діяльності, що дають змогу успішно функціонувати в умовах бізнес-середовища і адаптуватися до змін

зовнішнього середовища, раціонально використовувати виробничі ресурси та підтримувати баланс між внутрішнім і зовнішнім середовищем підприємства.

Перелік джерел посилання

1. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. Київ. Атіка, 2005. 432 с.
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів. Арал, 2008. 384 с.
3. Жаліло Я. А. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. Київ. Сатсанга, 2001. 224 с.
4. Белоусова І. А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства. Київ. Дорадо-Друк, 2010. 430 с.
5. Ортинський В. Л. Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. К.: Правова єдність, 2009. 544 с.
6. Сосновська І. М. Поняття і значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>.
7. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління. Львів. Ліга-Прес. 2012. 256 с.
8. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1(7). С. 66-82. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-66-82](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-66-82).
9. Коць Д. В. Фінансова безпека підприємства: теоретичні аспекти забезпечення. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_11_62.
10. Мельник С. І. Сутнісна характеристика поняття «фінансова безпека підприємства». *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 3. С. 234-239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_3_45.